

Dokument. Kościół i parafia brawsławska w 1927 r.

ARCHIDIECEZJA WILEŃSKA

DEKANAT BRASŁAWSKI.

Parafja i Kościół w Brasławiu.

Dokumentu erekcji parafji Brasławskiej niema. Kościół parafjalny pod wezwaniem Narodzenia N.M.P. istnieje od roku 1500. Z aktów, znajdujących się w archiwum wileńskim widać, że wojewoda wileński Moniwid założył ten kościół na rozkaz Wielkiego księcia litewskiego Witolda. Aleksander zaś, król polski, dał fundusz na utrzymanie kościoła. W roku 1514tym Zygmunt I fundację powiększył. Dziesięciny sięgały Opsy, Snuda i Dryświat. Pożar w roku 1794 zniszczył doszczętnie miasto a z niem i kościół ze wszystkimi dokumentami.

Z planu beneficjum, jakie posiada kościół widać, że ziemia nadana została przez komisję lustracyjną w r. 1856tym. Plan ten w roku 1882 został jeszcze raz zatwierdzony przez Zarząd dobrami państwowymi w Kownie. Na podstawie tego planu kościół obecnie posiada 36,0525ha gruntu użytkowego oraz 21,0415 ha nieużytków, właściwie bagna. *wydzieloną z folw. kościel. Murowan*

Do roku 1826go wszystko wraz z kościołem pozostawało w ruinie. Dopiero w roku 1826tym, z wdzięczając środkom i zapobiegliwości Proboszcza ks. Ignacego Nowickiego, na dawnym miejscu stanął nowy kościół z polnego kamienia. Jednak kościół ten był za mały dla dość licznej parafji, z tego powodu proboszcz ks. Franciszek Birutowicz w roku 1897-ym, przy pomocy parafjan, powiększył go. *Od r. 1794-1826 był czas kośc. drewn.*

Patronatu parafja nigdy nie posiadała.

W obecnej chwili w parafji jest niewielka kapliczka drewniana, którą w roku 1927 zbudował na gruncie swego folwarku nad grobem syna Stefan Rudomina. Folwark ten, noszący nazwę Orzechowo, oddalony jest od Brasławia o 14 kilom. Na terytorjum parafji istniał na wyspie, po dziś dzień zwaną "Monastyr", klasztor Bazyljanów, który, jak podają akta archiwum wileńskiego, w roku 1739 został przez piorun spalony. Wśród ludności jednak, zamieszkałej obecnie na byłych gruntach klasztornych, przechowuje się tradycja, że sami zakonnicy podpalili swój klasztor w czasie burzy, ponieważ obawiali się, aby po kasacie zakonu Bazyljanów, nie przerobiono go na klasztor prawosławny. Jest to wersja dość prawdopodobna na owoczesne stosunki. Obraz z tego kościoła ma się obecnie znajdować w Agłonie na Żotwie.

Niema żadnych śladów, aby przy kościele parafjalnym istniały jakoweś bractwa. Za ledwie w listopadzie roku 1926-go zostało kanonicznie erygowane bractwo 3-go Zakonu św. Franciszka czyli Tercjarstwo, bractwo Różańca św. szkap-

lerza karmelitańskiego, przytem utworzyło się 70 kół Żywego Różańca.

W parafji niema ani kościołów, ani kaplic unickich.

Plebanję z drzewa zbudował proboszcz ks. Józef Noniewicz w 1879r. Odległość jej od kościoła wynosi nie więcej 50 kroków. Potrzebuje ona remontu gruntownego, ponieważ, jak widać, od czasu jej wybudowania żadnych remontów nie robiono. Odrestaurowanie plebanji i budynków kościelnych w obecnych czasach jest rzeczą ciężką z powodu tego, że ludność małorolna i bezrolna jest bardzo biedną, tą biedę powiększyły jeszcze dwa ostatnie lata nieurodzaju. To też z nadzwyczajnym wysiłkiem w roku 1927-ym dano nad plebanją nowy dach z gontu. Wikarjat, składający się z 2ch pokoi, znajduje się w tejże plebanji.

W roku 1926 Wydział powiatowy Sejmiku Brasławskiego otworzył przychodnię lekarską i szpitalik na 20 łóżek. Zarząd zaś Koła Polskiej Macierzy Szkolnej na czele z prezesem ks. Józefem Sawickim w roku 1927 założył dom ludowy. Z luźnych notatek, jakie się znajdują przy kościele, widać, że Wizytację kanoniczną odbył 2 czerwca 1876 roku J.E.Biskup Sufragan Żmudzki ks. Aleksander-Kazimierz Bérésiewicz, następnie- 2 maja 1893 roku J.E.Biskup ks. Mieczysław Pallulon, w czerwcu r. 1906 J.E.Biskup Sufragan ks. Kasper Cyrtowt, we wrześniu roku 1915 J.E.Biskup Żmudzki ks. Franciszek Karewicz oraz 24 i 25 czerwca roku 1927 J.E.Arcybiskup-Metropolita Wileński ks. Romuald Jaźbrzykowski.

O nadzwyczajnych epidemjach na terenie parafji wspomnień niema żadnych ani też pomników czy krzyżów.

Działań wojennych na terytorjum parafji nie było.

Ongis parafja Brasławska obejmowała terytorjum obecnych parafij: Belmontu, Opsy i Plus. Dziś parafja liczy 6917 dusz. Należą do niej następujące wioski: 1/Brasław- 466d. 2/Brzozówka- 11 kil.-11dusz, 3/Bojaruniszki-12 kil.-39. 4/Zybki-16 kil.-68d.5/Orzechowo-15 kil.-15d.6/Karolino-3 kil.-32d.7/Raciuny 6 kil.-103d.8/Monastyr-4 kil.-62d.9/Szaury-6 kil.-35d.10/Mutorowszczyzna-7k. 15d.11/Raciunki-8 kil.-32d.12/Zahorszczyzna-8 kil.-17d.13/Litewszczyzna-8kil. 77d.14/Mizery-7 kil.-8d.15/Lakanowszczyzna-6 kil.-26d.16/Ogonie-8 kil.-82d. 17/Koncenowo-7 kil.-30d.18/Jackowszczyzna-6 kil.-36d.19/Tatarowszczyzna-5kil. 31d.-20/Plebańce-5 kil.-185d.21/Szakalewszczyzna-5 kil.-11d.22/Gumna-Zaborne-2 kil.-148d.23/Wiązki-3 kil.-60d.24/Dąbki-4 kil.-27d.25/Rubież-11/2 kil. 10d.26/Kniażyno-1 kil.-39d.27/Murarze-31/2 kil.-155d.28/Nawiata-2 kil.-11d. 29/Bołojki-3 kil.-34d.30/Lapki-4 kil.-111d.31/Pancielejki-5 kil.-25d.32/Nadbrzeże-4 kil.-33d.33/Emiljaniszki-41/2 kil.-25d.34/Popieliszki-5 kil.-25d.

35/Chamkowszczyzna-4 kil.-27d.36/Pietuchowszczyzna -5 $\frac{1}{2}$ kil.-21d.37/Pustoszka-7 kil.-55d.38/Zajeleńce-6kil.-135d.39/Zazony-7 kil.-103d.40/Krasnosielce-4 $\frac{1}{2}$ kil.-250d.41/Urbany-13 kil.-59d.42/Zygmuntowo-1 $\frac{1}{2}$ kil.-16d.43/Osinówka-12 kil.-10d.44/Michaliszki-11 kil.-84d.45/Marjampol-10 kil.-39d.46/Hanżyski-9 kil.-19d.4 $\frac{1}{2}$ /Gumna-Zanawiackie-1 kl.-133d.48/Różewo-11 kil.-290d.49/Birucie-12 kil.-9d.50/Zaprudzie-11 kil.-11d.51/Żwirynie-9 kil.-129d.52/Warnele-13 kil-20d.53/Mizeryszki-8 kil.-45d.54/Miedynki-12 kil.-36d.55/Smokówka-11 kil.-7d.56/Berżonka-12 kil.-15d.57/Nowy-Projekt15 kil.-6d.58/Poszcza-15 kil.-23d.59/Borowiki-9 kil.-88d.60/Złoto-10 kil.-52d.61/Kalenkiszki-8 kil.-60d.62/Jodłowice-13 kil.-286d.63/Majrystki-11 kil.-8d.54/Miedynki-cegielnia-11 il/2 kil.-5d.54/Dukiele-12 kil.-116d.65/Lejszyszki-11kil.-16d.66/Szałtenie-9 kil.-137d.67/Zajeziorce-5 kil.-24d.68/Ruścianki-7 kil.-68d.69/Mejszule-7 kil.-92d.70/Puzyry-6 ki.-93d.71/Puszkaryszki-8 kil.-97d.72/Gireża-9 kil.-4d.73/Zaracze-Szkoża-8il/2 kil.-2d., Zaracze-zaścianki-8 kil.-27d., Zaracze-młyn-7il/2 kil.-17d., Zaracze-wieś-7il/2 kil.94d.74/Usiany-majątek-11 kil.-65d.75/Usiany-zaścianek-11 kil.-11d.76/Izabelino-12 kil.-9d.77/Janowo-12 kil.-4d.75/Usiany-wieś-11 kil.-237d.78/Burzany 10 kil.-210d.79/Wierzbówka-8 kil.-16d.80/Kochaniszki-9 kil.-96d.81/Kruki-14 kil.-253d.82/Grodziszki-11 kil.-24d.83/Żwirble-10 kil.-189d.84/Okmianica-12 kil.-21d.85/Strusto dwór-10 kil.-19d., Strusto wieś-8 kil.-175d.86/Struścianka-6il/2 kil.-15d.87/Husarowszczyzna/Mostki/-6 kil.-64d.88/Kiszkieliszki-14 kil.-31d.89/Górki-13 kil.-7d.90/Kukianiszki-13 kil.-28d.91/Szewieliszki-12k.64d.92/zaścianki-12il/2 kil.-11d.92/Piotrowszczyzna-11 kil.-16d.93/Józefowo 9 kil.-19d.94/Boróweczka-10 kil.-10d.95/Balukiszki-12 kil.-4d.96/Świluki-13 kil.-36d.97/Laudyzki-12 kil.-15d.98/Klejpaniszki/Szkapaki/-11 kil.-37d.99/Dudziszki-9il/2 kil.-11d.100/Kowaliszki-10 kil.-48d.101/Plauszkieta-17 kil-46d.102/Żwirbliszki-17il/2 kil.-22d.103/Orzeliszki-15il/2 kil.-49d.104/Śniegiszki-16 kil.-7d.105/Puczkiianiszki-14 kil.-64d.106/Gryszkiiany-15 kil.-65d.107/Marciniszki-16 kil.-22d.108/Maciejaniszki-14 kil.-28dusz.

Mieszkańcy tych wiosek w większości są to gospodarze małorolni i bezrolni, wobec braku roli przed wojną wyjeżdżali na prace letnie do Rosji, przeważnie na Daleki Wschód. Po wojnie te wyjazdy ustały, z tego też powodu, mając roli mało i w dodatku piaszczystej i nieurodzajnej, dziś siedzą bez chleba i formalnie głodują. Kolonizacja wiosek rozpoczęła się przed wojną i trwa w dalszym ciągu tak, że, można przypuszczać, po paru latach zupełnie się rozkolonizują.

Na terytorjum parafji mieszkają również prawosławni i żydzi. Liczba prawosławnych wynosi około 500 dusz. Mają oni cerkiew w Brasławiu w stylu bizantyjskim, mieszka przy niej stale duchowny.

Żydzi stanowią 2 procent, mieszkają tylko w mieście zajmując się przezwaźnie handlem, mają oni trzy domy modlitwy.

Zwyczajów oryginalnych lub starodawnych podań, pieśni i t. p. wśród parafjan brasławskich niema.

W parafji są następujące odpusty, obchodzone z wystawieniem Prz. Sakramentu: 1/MB. Gromnicznej, 2/św. Kazimierza, 3/Zwiastowania NMP, 4/św. Jerzego, 5/św. Antoniego, 6/św. Ap. Piotra i Pawła, 7/Wniebowzięcia NMP. 8/40godzinne nabożeństwo 6, 7, i 8 września, 9/Niepokalane Poczęcie NMP.

Parafja składa się z włościan i małej ilości urzędników państwowych i samorządowych. Urzędnicy naturalnie posługują się w mowie potocznej językiem polskim. Włościanie zaś mieszaną gwarą rusko-polsko-litewską, modlą się tylko po polsku, strojów i zabaw narodowych nie mają. Niema też w parafji osób, któreby miały jakieś wyjątkowe zasługi dla kościoła. Nigdy również nie było powołań duchownych, przyczyną tego jest ogólna bieda i nędza, która wogóle nie pozwala rodzicom dawać dzieciom swoim większe wykształcenie w jakimkolwiek kierunku.

Co do konsekracji kościoła istnieje tradycja, że był on pokonsekrowany przez J.E. Biskupa Cyrtowta podczas wizytacji w 1906 roku. Dokumentu niema, widocznie podczas okupacji bolszewickiej w r. 1919, kiedy księgi kościelne po rozmaitych miejscach były przechowywane, gdzieś zaginęły. Kościół stylu niema żadnego, nie posiada ani tablicy erekcyjnej, ani innych aktów. Znajduje się na wzgórzu wśród miasteczka, posiada nie dużą wieżę, która jednocześnie jest dzwonnica. Kształt okien wieżowych i kościelnych jest pospolity. Zbudowany jest z kamienia polnego lecz nie otynkowany. Długość kościoła wynosi 17 sążni 1 arszyn, szerokość-3 sążnie. Zwrócony jest ołtarzem wielkim na wschód. Presbyterjum jest zakończone ścianą prostą. Dach kościoła z blachy cynkowej, ściany gładkie. Wejść- pięć: 4 z boków i jedno frontowe. Ogrodzenie- z kamienia polnego z daszkiem betonowym, sporządzonym w roku 1927-ym. Cmentarzy grzebalnych na terytorjum parafji znajduje się 22, historii żadnej one nie mają, ani też charakterystycznych pomników i grobowców. Kościół ma trzy nawy, nawa główna jest wyższa od bocznych. Presbyterjum jest jednakowej wysokości z nawą główną, która ^{posiada} sklepienie z desek. Okna zwyczajne,

oprawione w drzewo, znajdują się z boków kościoła. Ozdób architektonicznych w kościele niema. Nad zakrystjami są galerje. Poziom podłogi kościoła jest cokolwiek wyższy od poziomu otaczającego gruntu. Krypt i grobów pod kościołem niema. Dzwony stare na początku wojny w r. 1914 zostały przez rząd rosyjski wywiezione do Rosji i bez śladu zaginęły. Wobec tego staraniem proboszcza ks. Józefa Sawickiego i zawdzięczając ofiarności parafjan w roku 1925-ym sprowadzono od Firmy B-ci Felczyńskich w Kałuszu dwa nowe dzwony za 3378zł.80gr. Jeden imieniem Józef waży 293kg., a drugi-Antoni 145k. Pozostała z dawniejszych czasów sygnaturka, nie mająca żadnych napisów, waży 16kg. Organ ma 14 głosów, z budowy jego można wnioskować, że postawiono go około 30 lat temu, ustawiony jest frontem do wielkiego ołtarza. Ambona znajduje się po stronie Ewangelji. W kościele jest tylko jeden skromny żyrandol.

Ołtarzy kościół ma trzy, wielki, przylegający do ściany i dwa w bocznych nawach. Wszystkie są z drzewa. Wielki ołtarz p. wezw. NMP., drugi w nawie św. Antoniego i trzeci po stronie Epistoły- Wniebowzięcia NMP. Ołtarza, mającego nazwę „stary” ani ołtarza szafkowego niema. Żaden z ołtarzy niema historii swojej fundacji. Niema też stalli ani ławek kolatorskich, są zwyczajne ławki bez żadnych ozdób.

Cyborjum drewniane, beczułkowate, cech osobliwych nie posiada. Antypedjum stałe. Kościół nie posiada żadnych starożytności. Są cztery mszały nowego wydania. Aparaty procesjonalne wartości artystycznej nie mają. Na wielkim ołtarzu u góry i po bokach są cztery figury gipsowe ewangelistów, figury te pochodzą z czasów nowszych. Chrzcielnica mieści się w zwyczajnej komodce z drzewa.

W wielkim ołtarzu znajduje się obraz NMP., malowany na drzewie, ma on szatę z posrebrzanej blachy. W bocznym ołtarzu św. Antoniego jest obraz tegoż świętego na płótnie. Trzeci ołtarz ma figurę Ukrzyżowanego Chrystusa Pana. Obrazy te nie mają żadnych napisów kto, gdzie i kiedy je wykonał. Niema też i wotów. Obrazów usuniętych niema.

.Malowideł ściennych niema, są tylko ozdoby.

Przy kościele niema ani biblioteki, ani archiwum. Są jedynie księgi metrykalne, a mianowicie: urodzonych od 15.2.1799r. z wyjątkiem od 16.6.1809r. do 25.8.1812r., ślubów od 20.1.1793r. z wyjątkiem od 1808r. do 25.10.1812r. oraz zmarłych od 24.2.1799r. z wyjątkiem od lipca 1808r. do sierpnia 1812r.

O księżach proboszczach niema żadnych danych, jedynie z ksiąg metrykalnych widać, iż proboszczowie byli następujący: 1/ks. Jeranowski Karol/1799-1834/
2/ks. Bogumiłło Piotr/1835-1837/, 3/ks. Dowgwiłłowicz/1837-1859/, jednocześnie był dziekanem /1859-1874/, 4/ks. Noniewicz/1883-1899/, 5/ks. Birutowicz Franciszek /1899-1920/, 6/ks. Dauksza Zenon /1920-1924/, 7/ks. Sawicki Józef od roku 1924-go.

Obecnie parafja Brasławska składa się z gmin: Brasławskiej, Słobódskiej i Opeskiej, województwa Wileńskiego. Przed wojną światową parafja należała do diecezji Żmudzkiej/Samogitskiej/ w byłej gubernji Kowieńskiej powiatu Jezioroskiego/Nowoaleksandrowskiego/.

Od strony północnej parafja graniczy z Łotwą, od wschodu z parafją Słobódską/Zawierską/, od południa z - Belmontską i od zachodu z - Opeską oraz Mierzańską. Obszar parafji wzdłuż wynosi 25 kilometrów, szerokość-15 kil. Na terytorjum parafji niema gór ani lasów za wyjątkiem pogranicza łotewskiego. Przeważną zato część tego terytorjum zajmują jeziora, jak: Drywiata o 2800ha. powierzchni, Nawiata, Świadce, Nadbrzeże i Burza. Glebę stanowią piaski nieurodzajne. Żeglugi na jeziorach niema. Drogi gruntowe dosyć możliwe. Jstnieje też wąskotorowa kolej żelazna z Druł do Dukszt.

1243.

K. Sawicki
Dziekan i proboszcz Brasławski.

Brasław, 19 kwietnia 1928r.

BRASLAW
IX-22

Plan i granice parafii Brastawskiej

